

שינוי זהות בשעת סכנה הרב מואיז נבון

ynet, 14/OCT/15

הרב: "הקפידו על לבוש יהודי למרות הפיגועים"

מנהיג העדה החרדית הרב משה שטרנבוך לתלמידיו: "ראוי ללכת בפרהסיה עם זקן ופאות,

שזהו ענין הכרזה שהיהדות החרדית עדיין חיה ונושמת"

"מורי ורבי, רבי משה שניידר, היה מקפיד בזמן מלחמת העולם השנייה לצעוד ברחובה של עיר בלבוש הרבני ואף גידל אז פאות ארוכות יותר כדי שיהיה ניכר היטב שיש לו פאות", שחזר שטרנבוך את מה שהגדיר 'קידוש שם שמייים'.

"בתקופה זו של הסתר פנים, שרבות יהודים מושלכים לכבשן האש", ממשיך הרב, "יש רבים שתמהים ושואלים איפה אלוקינו יתברך שמו ונמצא שם שמייים מתחלל. לכן ראוי ללכת בפרהסיה בצורת מלבוש יהודי עם זקן ופאות, שזהו ענין הכרזה בפרהסיה שהיהדות החרדית עדיין חיה ונושמת ושהיהודים לא מתביישים ביהדותם. אדרבה, הם מתגאים בראש כל חוצות ביהדותם והם עדיין עובדים את הקדוש ברוך הוא".

בראשית פרק יב, י-יד

(י) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרָד אֲבָרָם מִצְרָיִםה לַגּוֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ: (יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרָיִםה וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אֲשֶׁתוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יָפֶת מַרְאֵה אֶת: (יב) וַיְהִי כִּי רָאוּ אֶת־הַמִּצְרָיִם וַאֲמָרוּ אֲשֶׁתוֹ זֹאת וַהֲרִגוּ אֶת־יְאֶתֶךָ יַחֲיוּ: (יג) אֲמָרִי נָא אַחְתִּי אֶת־לְמַעַן יִיטַב לִי בְעַבְרָה: וַחֲתִינָהּ נַפְשִׁי בְגִלְלָהּ:

רד"ק בראשית פרשת לך לך פרק יב פסוק יב

והיה כי יראו אתך המצרים - בני מצרים אינם יפים כמו בני ארץ כנען, אבל הם כעורים כי הם דרומים והם שטופים בזמה לפיכך כשהיה קרוב למצרים והיה בגבולה וראה אנשיה כעורים היה ירא כשיראו אשתו שהיא יפת תאר שיחמדו אותה, כי אם היה יודע זה מתחלה לא הלך למצרים אלא היה סובל הרעב ולא שיפקיר את אשתו; ולא ירא שיאנסו אותה ממנה וישכבו עמה כי אם יעשו זה פעם אחת לא יעשו פעמים רבות שישכבו אותה לעיניו כי זה יהיה חמס רב וחמס תמידי לא יסבלו אנשי העולם, אבל להרוג אותו אינו אלא פעם אחת ואחר כך תהיה מופקרת להם בלא חמס, כי לא יהיה לה בעל. ומזה פחד אברהם, ולא סמך על הבטחת האל שהבטיחו, כי אמר שמא יגרם החטא וכן פחד יעקב אבינו אחר הבטחת האל וכן ראוי לכל צדיק שלא יסמוך במקום סכנה על הנס וישמור עצמו בכל תחבולה אשר יוכל, ועל זה אמר שלמה אשרי אדם מפחד תמיד (משלי כ"ח) וכן אחז"ל (תענית ט"ו) מניין שאין סומכים על הנס שנאמר לא תנסו את ה' אלהיכם (דברים ו') וכן ראינו שמואל הנביא כשהלך בשליחות האל ופחד משאול, ואמר "ושמע שאול והרגוני" (שמואל א' ט"ז) וגם האל שבח פחדו ולא אמר לו אל תפחד כי לא יהרגך, אבל אמר לו "עגלת בקר תקח בידך" והודה לו כי טובה היתה מחשבתו שהיה מפחד, וכן ראוי לכל צדיק שיעשה כן ולא יבטח על הנס:

רמב"ן בראשית פרק יב:

... ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלהים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא:

~ מקורות להלכה ~

משנה מסכת עבודה זרה פרק ב משנה א

... ולא תתיחד אשה עמהן [עם העכו"ם] מפני שחשודין על העריות, ולא יתיחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכת דמים...

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת עבודה זרה פרק ב הלכה א

... ואין האשה בכלל שפיכות דמים! א"ר אמי תיפתר בבריאה. [פני משה: וחזקה ואינה מתפחדת מהן וקמ"ל דאפ"ה משום עריות חיישינן שמא תתפתה: **אור זרוע:** שיכולה לסבול התשמיש שבאים עליה ואינם הורגין אותה.] א"ר אבין ואפילו תימר יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר "נכריה אני", ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר "נכרי הוא". [פני משה: ... באיש שהכל מכירין אותו שהוא יהודי בפאת הראש ובפאת הזקן:]

רא"ש מסכת עבודה זרה פרק ב:ד

ירושלמי: יכולה האשה להטמין עצמה ולומר עובדת כוכבים היא. והאיש אינו יכול להטמין עצמו. אין לדקדק מכאן שהיא מותרת לישראל לומר עובד כוכבים הוא כדי שלא יהרגוהו. דודאי כופר בעיקר הוא. דכיון שרוצין להורגו אם לא יהפוך לדתם ויהיה עובד כוכבים כמותם. ודאי כשאומר עובד כוכבים הוא הודה לדתם וקבל עליו אלוה שלהן. וההיא דירושלמי ה"פ ותיפוק ליה משום שפיכות דמים ומשני מילתא דפסיקא נקט דאפשר דזימנין דליכא שפיכות דמים אי אמרה עובדת כוכבים אני. [הכי פירושו: הגמרא שואלת למה לא נקט ש"ד אצל האשה, ומתרצת שיש מקרים שלא יהיה ש"ד אם היא תאמר שהיא לא יהודיה.] ולא שהיא מותרת לעשות כן. ולהכי נקט טעמא דערייות, דאפי' אם תאמר עובדת כוכבים היא יבואו עליה. ...

שולחן ערוך יו"ד הלכות עבודת כוכבים קנז - אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

... כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

טור יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז

אסור לאדם לומר שהוא עכו"ם כדי שלא יהרגוהו דכיון שאומר שהוא עכו"ם הרי מודה לדתם וכופר בעיקר...

פני יוסף, ע"ז סי' ג

... יש לדון בטעם הדבר מדוע אסרו לישראל לומר "נכרי אני" כדי להציל נפשו, שלכאורה הרי אין מתכוון לע"ז... [יש שתי סיבות] (א) כשישראל אומר "נכרי אני" איכא חילול ה' בדבר ולכן החמירו חז"ל ואסרו... (ב) אסור לומר "נכרי אני" משום דחששו חז"ל שמה ימשיך אחר ע"ז ע"י אמירתו...

~ משתמע כגוי ~

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף סב עמוד ב

ואמר רבא: שרי ליה לצורבא מרבנן [תלמיד חכם] למימר עבדא דנורא אנא [אני עובד את האש] ולכן לא יחיבנא אכרגא [לא אשלם מס גולגולת], מ"ט [ז"א: למה זה מותר?]. לאברוחי אריא מינינא קאמר [לדחות את האריה - הפרסי שגובה את המס].

פסקי רי"ד מסכת נדרים - הערות דף סב עמוד ב הערה 39

בכתב יד נוסף: פ"י רבנו יצחק מסיפונטו זצוק"ל וכגון שעושה בערמה ודעתו על הקדוש ברוך הוא שנקרא "אש אוכלה" והם סבורים שיאמר על האש שמשתחוין ועובדין אותה ובכהאי גוונא שרי אבל בעניין אחר אסור דהשתא להזכיר שם ע"ז אסור כל שכן לומי כי הוא עבד של ע"ז כדי להציל ממונו שהוא אסור. ועיי' ר"ן.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז

... הגה: ... ואף על גב דאסור לומר שהוא עובד כוכבים, מ"מ יוכל לומר להם לשון דמשתמע לתרי אפיין (נמוקי יוסף פ' הגוזל), והעובדי כוכבים יבינו שהוא אומר שהוא עובד כוכבים והוא יכוין לדבר אחר. וכן אם יוכל להטעותם, שהם סוברים שהוא עובד כוכבים, שרי.

~ שינוי לבוש ~

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז

אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו. אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבשו בשעת הגזרה, מותר כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים. הגה: ואפילו לובש כלאים. (ני"י פרק הגוזל בתרא).

ש"ד יורה דעה סימן קנז ס"ק יז

משנה מלבשו כו' - היינו שגזרו שיהרג כל הנקרא בשם יהודי אבל אם גזרו שמד על כל מי שלא ילבש לבוש עובד כוכבים יהרג ואל יעבור נ"י פרק הגוזל בתרא ומהרי"ק שורש פ"ח בשם הגה' סמ"ק ובד"מ ס"ס כתב וז"ל כתב מהרא"י (בתה"ד סימן קצ"ו) דאפילו בשעת השמד אינו אסור אלא כשהעובדי כוכבים מכירין אותו ורוצים לכופו לעבור אבל ללבוש בגד העשוי כבגדי עובדי כוכבים שרי דאז ליכא חילול השם שהרי אין העובדי כוכבים מכירין אותו ומיהו מדברי הנימוקי יוסף דלעיל אינו משמע דמחלק בהא דהא משני ואסור לשנות ערקתא דמסאנא בענין אחר עכ"ל ותימה דאדרבה דעת מהרא"י ממש כדעת הני"י עיין שם בתה"ד מבואר כך להדיא:

סיכום השיעור "שינוי זהות בשעת סכנה" של OLAMOT.NET

על פי האמור לעיל דנו הפוסקים בשאלות שהתעוררו בתקופת השואה

• **בריחה באמצעות הזדהות כגוי בדיבור** - על פי המבואר לעיל נמצא **שאמירה מפורשת** "אני גוי", אינה מותרת, ורק באמירה **זו משמעית** אין איסור. וראה במה שהביא הרב אפרים אושרי, שהיה רב בגיטו קובנה בשנות השואה, **בקונטרס עמק הבכא שנדפס בספרו שו"ת ממעמקים** (10 שאלה ד), את מש"כ בספר תורת חיים על מסכת עבודה זרה: "**וכבר שמעתי על גדול אחד מהקדמונים, ששאלוהו בשעת הגזירה אם יהודי הוא, והשיב להם 'כן יוד' בלשון אשכנז [Kein Jid], כסבורים הם הרשעים שמשיב להם בלשון אשכנז שאינו יהודי וניצל, אבל כוונתו היה בלשון הקודש 'כן יוד' [דהיינו: כן, יהודי], אמת וכנים הדברים שהוא יהודי**".

והגאון רבי מנשה קליין שליט"א, גאב"ד אונגוואר [וכעת בניו יורק] מספר בספרו שו"ת משנה הלכות (10) כי שבוע לפי שחרור מחנה בוכנוואלד שבו שהה בזמן השואה, היתה סלקציה ע"י הנאצים ימ"ש, וכאשר נשאל אם הוא יהודי [כי התחבא בין החולים שם] נזכר בהלכה זו ואמר "כן יוד", שהוא לשון המשתמע לשני פנים וניצל בעז"ה.

• **קניית ושימוש בדרכונים ותעודות זהות ובהם הרישום "גוי"** - גם בשאלה זו דן בקונטרס עמק הבכא (10), ולדעתו אין איסור **בקניית דרכון** שבו כתוב "גוי", כי הגוי שקונים ממנו את הדרכון המזויף יודע שהיהודי קונה אותו בגלל רצונו לברוח ולא בגלל שהוא מודה בעבודה זרה. וכן נקט בפשטות בשו"ת משנה הלכות, ואף כתב שיש בכך **מצוה**. ברם לדעת רבי עובדיה הדאיה [חבר בית הדין הגדול בירושלים, נפטר תשכ"ט] בשו"ת ישכיל עבדי (11) יש איסור בדבר.

ואילו לענין **להראות** את הדרכון הסתפק הרב אושרי (10), האם זה נחשב **כמעשה** או שזה נחשב כשינוי לבוש ללא מעשה, שאינו אסור כמפורש ברמ"א (6) סי' קנו סעי' ב).

• **קניית ושימוש בתעודות התנצרות** - בשו"ת ממעמקים (9) דן בשאלה זו, ומסקנתו לאיסור, ע"י בדבריו.
• **לבוש בגדי כמורה או ענידת צורת 'שתי וערב'** - בקונטרס עמק הבכא (10) כתב לאסור, אך בשו"ת ישכיל עבדי (11) צידד להיתר, עיי"ש בדבריו.

• **גילוח הזקן והפאות** כדי להתחזות לגויים - ראה בשו"ת ישכיל עבדי (11).

וראה **סיכום נושא השיעור** במאמרו המקיף של הרב יעקבסון (12-13) ובמה שחידש לימוד זכות על היהודים שאמרו בפירוש שהם גויים בתקופת השואה, כי לדעתו פסק השו"ע שאסור ליהודי לומר שהוא גוי נאמר רק כאשר מושגי 'יהודי' וגוי' מבטאים **אמונה ודת** - אז יש לאדם למסור את הנפש ובלבד שלא לשנות את זהותו כיהודי. לא כן כאשר מושגים אלו מבטאים רק **גזע ומוצא**, כפי שהיה **בזמן השואה** - אין סברא להחשיב את האומר 'גוי אנוכי' כמודה בע"ז או באביזריהו. ובכך יש לימוד זכות על יהודים רבים וטובים שעשו כן וניצלו, ושבנו את בית ישראל.